

Сім'я дикої качки

Євген Гуцало

Добре дихалося зранку в старому дубовому лісі. Повітря пахло зволженим листям, воно голубіло між стовбурами, і далина над верхівками дерев була кришталево чиста, кришталево дзвінка. Юрко йшов по стежині, що пролягала між заростями кінського щавлю, що світилася білим піском поміж великими, із тремткими краплинами в жолобках, лопухами, і в його душі було так само ранково й прохолодно, як у літньому лісі. Він радів, що сьогодні таки проснувся вчасно, що не очікував ні на батька, ні на матір, а подався сам до річки, щоб порибалити. Вудочка, як великий промінь, лежала на його плечі, вудочка обіцяла йому такі радощі, що в передчутті їх Юркові хотілося не йти, а бігти, не мовчати, а співати.

Він не втримався, щоб не крикнути. "А-а-а!" — легко й сріблито вирвалося з його грудей, покотилося колесом по стежці й погасло в гушавині попереду. Ліс на хвилю заслухався, а потім зразу і збайдужів. "А-а-а!" — вже лункіше крикнув він, і тепер навколишня тиша немов кинулася стрімголов увсібіч, перелякана і тремтяча. "А-а-а!" — закричав на повні груди хлопець, і голос, неначе вибух, порскнув угору й по боках, а Юрко зостався в пустці, яка все збільшувалась, бо грім одкочувався все далі й далі, поки весь ліс не перетворився на величезну пустку.

В дзеркало ріки дивилось і не могло на себе надивитись небо. Юрко закинув вудочку, і поплавець хитнувся посеред блакиті. На нього зразу ж сів метелик, з жовтими плямами на крильцях, і довго сидів, поки по воді не побіг вітерець і не поніс того метелика геть-геть на середину. Як добре, як щасливо було Юркові!

Гуп-гуп-гуп! — почулося за спиною, і всі його думки розлетілися, як сонячні зайчики. Він озирнувся — й не помилився в своїх передчуттях: Тося таки прийшла слідом за ним, як і обіцяла звечора. Він демонстративно відвернувся, не бажаючи вступати з нею ні в які розмови, а вона, відчуваючи свою провину, зовсім тихо присіла неподалік. Тепер вона й сама була не рада, що прийшла, бо сподівалася на те, що Юрко стріне привітно, а він...

Отак довгенько не розмовляли. Хоч хлопець уже й перестав гніватись, але все ще не обзивався до Тосі. А вона, не зважившись повернутись і піти одразу, тепер дедалі почувала себе ніяково й пригнічено. Її засмучувало й те, що Юрко нічого не зловив. Якби зловив, то почав би радуватись, і тоді вони б якось помирились.

— Ти ж знаєш, — мовив, нарешті, Юрко, — що риба боїться, коли багато людей.

— Так уже й багато тут, — буркнула вона.

— Це через тебе не ловиться, — таки допик він.

Проте вона не хотіла погодитися з тією несправедливістю:

— То ти такий умілець!..

Юрко почав сопти. Він тільки недавно приїхав із міста в гості до бабусі, але вже встиг кілька разів посваритись і помиритись із Тосею. Вона з першого ж дня

прив'язалась до нього, весь час намагалась бути в його товаристві, не спускала з нього очей. Спочатку Юркові подобалась її увага, але скоро та увага стала йому надокучати й заважати.

Нічого не піймав. А внизу таки найшов на кого звернути:

— Через тебе усе!

Тося й не думала здаватись:

— Ти, мабуть, черв'яка не тим боком стромляв на гачок, а на мене складаєш.

Поверталися од річки вдвох, хоч Юрко, йдучи з порожніми руками, хотів би повертатися сам, без свідків. Повітря посухшало, блакить між стовбурами зблякла. Тося назбирала зеленцю й хотіла вгостити Юрка, але той відмовився. Через кілька ж кроків не втримався — сам нарвав і почав ласувати.

— Колись ми з батьком піймали були сома, — збрехав Юрко, бо батько тоді ходив рибалити без нього і зловив тільки великого коропа, а не сома. — Півтора пуда заважив.

— Та ну?! — здивувалася Тося.

Юркові було приємне її захоплення, а тому він вигадував далі:

— А як тельбушили його, то всередині знайшли краснопірку на кілограм. І вона ще була жива!

Насправді ж ту краснопірку батько зловив іншим разом, і також без Юрка. Але здогадатись про все це Тося не могла, вона тільки вигукнула зачудовано:

— Ти бач!

Хлоп'яча уява й далі вела:

— Якось до нас у місто приїхав пересувний зоопарк. Там були леви, жирафи, макаки, вовки, лисиці, а також крокодили. Одного разу маленький крокодил десь пропав... То я його в озері на вудку через день зловив!

Але спостерігши, що вона не поспішає захоплюватись, а тільки недовірливо так дивиться, взявся глузувати з неї:

— Це я набрехав, щоб побачити, чи ти розумна...

— Тс-с-с, — зашепотіла раптом Тося, не слухаючи його й приклавши палець до вуст. — Подивись ген туди!..

Поміж кущами йшла качка, а за нею — цілий виводок каченят. Спершу Юрко подумав, що то свійські, але по тому, як качка витягувала шию, як сторожко озиралась, якими дрібненькими полохливими клубочками котились каченята по землі, зрозумів, що то дикі. Щойно вони сховалися за кущем, як Юрко, кинувши свою вудочку стрімголов шугнув уперед. Сіра качка, помітивши небезпеку, скрикнула і разом із каченятами дременула в траву. Проте Юрко й це думав одставати. Він тільки побоювався, що виводок ось-ось добіжить до річки, плесне на воду — і втече. Тому забіг наперед, відрізаючи їм дорогу на берег. Качка, не наважуючись покинути дітей, не злітала в повітря, вона кидалася то туди, то сюди, захищаючи їх. Каченята, стомлені й перелякані, збилися під ліщиною. Коли Юрко кинувся до них, розставляючи руки, щоб вони не повтікали, качка злетіла вгору. Хлопець поспіхом узявся ховати каченят за

пазуху. Одне... Друге... Од річки долетів розпачливий материн крик. Третє відважилося тікати, але в високій траві заплуталось, і він його також посадив за пазуху. Зовсім близько пролетіла качка, сіла на землю, пробігла в напрямку до дітей, — і знову зірвалася, гнана страхом і розпукою. Четверте й п'яте також одважилися на втечу, але й на них чекала неволя.

— Що ти з ними робитимеш? — запитала Тося.

— Це ж дикі!

— Випусти, — сказала Тося, — бо вони повмирають без води.

— І що ти тямиш? — напустився на неї Юрко. — Я їх доглядатиму й приручу.

Знову долинув крик сірої качки, але він нітрохи не схвилював Юрка. Дрібнота терлася в нього за пазухою, лоскотала тіло дзьобиками, крильцями, ніжками, — його аж холодок пронизував од того лоскоту. Не пощастило наловити риби, то має ген цілісінький виводок. Жаль тільки, що качку стару не додумався зловити, — ото було б про що розповідати. Він уявляв, як повезе каченят у місто, як показуватиме своїм товаришам, як вони заздритимуть. Він ішов — і пританцьовував. Оля-ля-ля! Тра-ля-ля!.. Який він меткий і проворний. Оля-ля-ля!.. А Тосі було сумно... Може, й справді вона даремно побоюється, а Юркові вдасться їх доглянути й приручити?.. У її вухах стояв отой качиний крик, довго ще стояв, навіть тоді, коли вони вийшли з лісу й через городи йшли до хати.

Юрко випустив каченят у великий ящик. Вони спочатку порозбігалися в різні кутки, а потім збилися до купи. Їхні малесенькі очі були схожі на голочки гострого суму. Вони тулилися одне до одного, ніби в близькості шукали порятунку. Юрко налив у черепок води, але жодне з них не підступило до черепка. Тоді він брав їх по черзі, стромляв дзьобик кожного у воду, щоб пили. Каченята пручались, краплі стікали по грудях, але, мабуть, щось попадало і в горло. Поблизу ящика почала кружляти кицька, але Юрко нагнав її дрючком. Півень, відчуваючи тривогу, ходив попід ворітьми і гортанно покрикував. До каченят, здається, все те не доходило, — вони були полонені своїм розпачем. Юрко приніс їм вареної картоплі, але вони й не доторкнулись. Думав, що клюватимуть пшоно, але й пшоно їх не привабило. Поступово вони ставали все млявіші, в'яли, як рослини в спеку. Юрко не сподівався, що так зразу вони стануть нецікаві. Ще трохи позазирав у ящик, а потім вирішив:

— Вони бояться нас. Коли ми підемо, то вони й наїдяться, й нап'ються.

Тося мусила піти, плекаючи надію, що, може, й справді похоробрішають, коли залишаться самі. Вона хотіла податися разом із Юрком, щоб слухати його розповіді про місто, про те, чого їй ніколи не випадало бачити. Коли вона була з Юрком, то здавалося, що на неї падає чарівливе світло його знань, що вона за якийсь час переселяється у той світ, що постав з його розповідей. Проте Юркові набридло, щоб за ним цілісінький день нав'язливою тінню волочилось оце дівчисько, — і він сів на велосипед та й утік до хлопців.

Тося залишилася сама. Спочатку сиділа під своєю хатою й намагалась помітити, як сонячне проміння падає на землю. Але так нічого й не помітила. Потім з кленового

пагінця робила свистки, але всі вони свистали не так, як той, учорашній, який грав тоненьким, наче аж зеленим звуком. Притулялася до берези, що росла на їхньому подвір'ї, хотіла підслухати, про що вона шумить, але сьогодні чомусь береза крилася від неї, не бажала повідати своїх думок. Ну, чого ж це все їй ниньки не дається, все тікає од неї, наче змовилось?

Стало гірко Тосі, гірко. І тут вона пригадала, як вставала раненько, як ішла назирці за Юрком, і в недоброму передчутті стислося їй серце. Вона через садок майнула на сусідський двір, до ящика, а каченята вже деякі лежать на траві, а деякі ледве голівки тримають. Вона на них водою прискати, вона їх трусити, але хіба це допоможе? Не тямлячи себе, хапала їх і ховала за пазуху. Вони діткнулися зів'ялими тільцями їй грудей, але їй не ворушилися. Через городи — в ліс. А потім отією стежкою, по якій ішла назирці, — до берега. Дуби співчутливо поглядали на неї, ніби хотіли допомогти. Тільки кущі перепиняли їй дорогу, тільки кущі шмагали по литках, ніби мстилися невідомо за що.

Неслухняними руками витягувала з-за пазухи, спускала на воду й благала душею й очима: попливіть! Попливіть! попливіть! Але вони, як квітки кульбаби, простилались на воді, яка їх не оживляла й не оздоровляла. Виглядала з усіх боків дику качку, кликала її так, як свійську: — "Тась, тась, тась!" — але й качка не припливала, мабуть, із горя далеко залетіла. Вона сама ладна була стати тією качкою, сама ладна була попливти разом з ними, тільки якби вони пливли. Таки роздяглася, долонями підштовхувала їх на глибоке, благала:

— Пливіть, рідні, пливіть, ненаглядні!..

Коли Юрко привів із собою хлопців, щоб показати їм каченят, то зразу ж здогадався, де вони могли подітись. Навіть не задумуючись, усі побігли до річки. Про себе Юрко погрожував Тосі якнайстрашніше, він, нарешті, пообіцяв собі розправитися з нею, щоб знала своє місце, щоб не лазила слідом за ним, щоб не втручалася. Коли вони побачили Тосю в воді, то спершу їй не зрозуміли, що вона робить.

— Ану йди сюди! — закричав Юрко.

Проте вона не йшла.

— Ти де каченята поділа?

Але хлопці, з якими він прибіг до річки, вже зрозуміли, що вона нікуди їх не поділа, що ото вона їх посилає на воду, а вони вже не пливуть. І собі кинулися в річку, й собі взялися їх підштовхувати, підтримувати знизу долонями, щоб не потонули. Тося всміхалася хлопцям, рада допомозі, тепер уже вона не сумнівалася, що пощастить їх урятувати, ось де тільки ота сіра качка, їхня мати, чому вона не летить, не пливе?

— Тась-тась-тась, — кликала, з надією озираючи зарості лепехи й рогози.

Після того Юрко вже не товаришував із сільськими хлопцями. Чи то вони не приймали його до свого гурту, чи то, як казав сам Юрко, він не захотів більше з ними знатися. А коли батьки запитували, чому ж Тося не приходить, то відповідав, що дуже йому надокучила, і він її прогнав. Що, мовляв, од неї й слова живого не почуєш, а все дивиться й дивиться на тебе, розкривши рота.

Ще задовго до від'їзду й перед самим від'їздом він бігав до річки, хотів побачити сім'ю дикої качки. Але так і не побачив. Переконавав себе, що каченята вижили, але подалися в інше місце. А коли зладнали чемодани й сідали в машину, щоб їхати на вокзал, то Юрко все не хотів сідати. Казав, що ліхтарика забув, а коли ліхтарик виявлявся в батьковій кишені, то казав, що ніжик десь пропав. Усе затягував від'їзд, ждучи, чи не появиться Тося. І вона й справді появилася. Стала біля своєї хати й дивилася, як вони сідають у машину. Їй дуже кортіло підійти, але вона не наважувалася.

— Поклич її, — сказала мати Юркові.

— А-а, — махнув той рукою й одвернувся, скривившись.

— Поклич, попрощаєшся.

Але поки їхав у машині, то тільки про те й думав: він би покликав, але чи підійшла б вона? І, переживаючи болісний сором, був певен, що, мабуть, не підійшла б...